

Етапи дослідження археологічних пам'яток міста Одеси

Археологічна наука зародилась в Одесі практично одночасно із заснуванням міста. Саме місцерозташування Одеси — на березі моря, в родючому степу, сприяло тому, що тут залишили свої сліди багато племен і народів, які населяли в давнину південь сучасної України. Наявність археологічних пам'яток, ентузіазм першовідкривачів давніх культур привели до створення потужного центру науки про старожитності — археології, початок якому поклало відкриття в 1825 році музею старожитностей, а в 1839 році — створення Одеського товариства історії і старожитностей [4, с. 6].

З перших років свого існування Товариство розробило програму дій. В ній можна виділити три основні напрямки. Це польові роботи і охорона пам'яток, зібрання і зберігання музейних експонатів, видання наукових праць. Товариство також сприяло розвитку заснованого у 1825 році Одеського міського музею старожитностей [5, с. 111].

Подальший розвиток археології в Одесі пов'язаний з археологічним музеєм, що знаходився довгий час під егідою Товариства, який прийшов також внаслідок історичних катаклізмів до занепаду, однак, поступово він став центром з вивчення старожитностей в Одесі. Відродженню минулих археологічних традицій Одеси сприяло також утворення в 1923 році Одеської комісії краєзнавства.

В Одесі були знайдені декілька античних поселень, які були попередниками сучасної Одеси і використовували гавань. Крім того, знайдені поселення бронзового віку, римського часу, кургани, багаточисленні монети. Варто зазначити такі знахідки античних монет, як: грецька бронзова в Чорноморці, дві римські мідні міста Таба, карбовані за Трояна 98–117 років і Тіри, карбовані за Андріана 117–138, на вулиці Водопровідній, фоліс Маврикія, карбований в Херсонесі в 596–602 роках в Чорноморці на винограднику. Інші монети — срібна східна монета на Жеваховій горі; бронзова монета — папи Григорія XI [3, с. 138].

Цікавою сторінкою археології Одеси є знахідки курганів: два кургани на Жеваховій горі; курган на селищі Шевченко розкопаний, виявлені поховання ямної і катакомбної культур; кургани між лютеранською церквою і казармами минулого століття розкопані; курган розкопаний на території психіатричної лікарні між Кривою балкою і балкою, яка відділяє центральну частину міста від Слобідки на спуску, який підноситься до моря; виявлено тридцять два погребіння, в тому числі три енеолітичних, дванадцять — ямної культури, сім — катакомбної, культури багатопружкової кераміки — дві, одне кіммерійське. Декілька курганів розкопані між 11 і 12 станціями Чорноморської дороги. В районі Чорноморки відомо близько 40 курганів; два кургани знаходяться в парку на Чорноморській дорозі, в 0,3 км до сходу від сучасного цвинтаря [1, с. 125].

В історії формування науки про старожитності півдня України Одеса займає особливе місце — як не тільки великий адміністративний центр, але й інтелектуальна столиця цього краю. Практично з перших років свого існування місто приваблювало до себе людей, які цікавились далеким минулим чорноморських степів. Саме в Одесі в 1825 році виник і донині існує Археологічний музей, а в 1839 році виникло Товариство історії і старожитностей. Це були по суті перші паростки формування археології як самостійної наукової дисципліни. Яскравим доказом цього є «Записки» Товариства — унікальний альманах, який видавався протягом 75 років — до 1919 року. Наступним етапом слід вважати 1920–1970 роки. В 1959 році було створено об'єднання, яке відродило традиції XIX століття — Одеське археологічне товариство. Початок новому сучасному етапу був покладений в 1971 році, коли Археологічний музей увійшов у структуру Академії наук і набув рис не тільки унікального сховища старожитностей, але й одного з провідних науково-дослідних центрів археологічної науки.

В 1993 році на історичному факультеті ОДУ ім. І. І. Мечникова організована кафедра археології і етнології. В наш час вона виступає організаційним центром археологічних і етнологічних студій в університеті. Галузі наукового пошуку співро-

бітників зберігають надбання попередніх поколінь археологів й етнологів Одеського університету та закладають підвалини для розширення проблематики досліджень. Окрім традиційних установ в 90-ті роки, в Одесі існувало ще декілька новоутворених організацій, пов'язаних з вивченням археологічних пам'яток. Це: Одеська охоронна археологічна експедиція Управління культури Одеського виконкому, Одеський охоронний археологічний центр Обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії і культури. Всі ці структури в подальшому стали основою для створення Управління охорони об'єктів культурної спадщини Одеської облдержадміністрації, однією з найважливіших задач якого стала охорона і дослідження археологічних пам'яток на території Одеської області [4, с. 76].

Таким чином, археологічні дослідження Одеси пройшли складний і багатоетапний шлях, однак вони тривають й досі.

Сучасні вчені шукають, вивчають і «реанімують» стародавні пласти, на яких пізніше виросло місто Одеса. Археологія міста не тільки продовжує традиції, закладені ще в ХІХ ст., але й піднімає їх на новий, сучасний науковий рівень.

1. Гудкова А. В. Археологические памятники Одесской области (Справочник) / А. В. Гудкова, С. Б. Охотников, Л. В. Субботин, И. Т. Черняков. — Одесса, 1991. — 146 с.
2. Добролюбский А. Археология Одессы / Андрей Добролюбский. — Одеса–Київ : Видавець Олег Філюк, 2014. — 366 с.
3. Каришковський П. Й. Ольвійські монети, знайдені поблизу Одеси / П. Й. Каришковський // ПрОДУ, Серія історичних наук, археологічний збірник. — 1959. — Т. 149. — Вип. 7. — Ч. 1. — С. 136–140.
4. Охотников С. Б. Археология в Одессе / Сергей Борисович Охотников. — Одесса : СМІЛ, 2010. — 160 с.
5. Федорова Л. Д. Музей одеського товариства історії та старожитностей / Л. Д. Федорова // Енциклопедія історії України : у 10-ти тт. / Редкол.: В. А. Смолій (голова)

та ін. ; Інститут історії України НАН України. —
К. : Наук. Думка, 2010. — Т. 7 : «Мл–О». — С. 11

Етапи дослідження археологічних пам'яток міста Одеси

Археологічна наука зародилась в Одесі практично одночасно із заснуванням міста. Саме місцерозташування Одеси — на березі моря, в родючому степу, сприяло тому, що тут залишили свої сліди багато племен і народів, які населяли в давнину південь сучасної України. Наявність археологічних пам'яток, ентузіазм першовідкривачів давніх культур привели до створення потужного центру науки про старожитності — археології, початок якому поклало відкриття в 1825 році музею старожитностей, а в 1839 році — створення Одеського товариства історії і старожитностей [4, с. 6].

З перших років свого існування Товариство розробило програму дій. В ній можна виділити три основні напрямки. Це польові роботи і охорона пам'яток, зібрання і зберігання музейних експонатів, видання наукових праць. Товариство також сприяло розвитку заснованого у 1825 році Одеського міського музею старожитностей [5, с. 111].

Подальший розвиток археології в Одесі пов'язаний з археологічним музеєм, що знаходився довгий час під егідою Товариства, який прийшов також внаслідок історичних катаклізмів до занепаду, однак, поступово він став центром з вивчення старожитностей в Одесі. Відродженню минулих археологічних традицій Одеси сприяло також утворення в 1923 році Одеської комісії краєзнавства.

В Одесі були знайдені декілька античних поселень, які були попередниками сучасної Одеси і використовували гавань. Крім того, знайдені поселення бронзового віку, римського часу, кургани, багаточисленні монети. Варто зазначити такі знахідки античних монет, як: грецька бронзова в Чорноморці, дві римські мідні міста Таба, карбовані за Трояна 98–117 років і Тіри, карбовані за Андріана 117–138, на вулиці Водопровідній, фоліс Маврикія, карбований в Херсонесі в 596–602 роках в Чорноморці на винограднику. Інші монети — срібна східна монета на Жеваховій горі; бронзова монета — папи Григорія XI [3, с. 138].

Цікавою сторінкою археології Одеси є знахідки курганів: два кургани на Жеваховій горі; курган на селищі Шевченко розкопаний, виявлені поховання ямної і катакомбної культур; кургани між лютеранською церквою і казармами минулого століття розкопані; курган розкопаний на території психіатричної лікарні між Кривою балкою і балкою, яка відділяє центральну частину міста від Слобідки на спуску, який підноситься до моря; виявлено тридцять два погребіння, в тому числі три енеолітичних, дванадцять — ямної культури, сім — катакомбної, культури багатопружкової кераміки — дві, одне кіммерійське. Декілька курганів розкопані між 11 і 12 станціями Чорноморської дороги. В районі Чорноморки відомо близько 40 курганів; два кургани знаходяться в парку на Чорноморській дорозі, в 0,3 км до сходу від сучасного цвинтаря [1, с. 125].

В історії формування науки про старожитності півдня України Одеса займає особливе місце — як не тільки великий адміністративний центр, але й інтелектуальна столиця цього краю. Практично з перших років свого існування місто приваблювало до себе людей, які цікавились далеким минулим чорноморських степів. Саме в Одесі в 1825 році виник і донині існує Археологічний музей, а в 1839 році виникло Товариство історії і старожитностей. Це були по суті перші паростки формування археології як самостійної наукової дисципліни. Яскравим доказом цього є «Записки» Товариства — унікальний альманах, який видавався протягом 75 років — до 1919 року. Наступним етапом слід вважати 1920–1970 роки. В 1959 році було створено об'єднання, яке відродило традиції XIX століття — Одеське археологічне товариство. Початок новому сучасному етапу був покладений в 1971 році, коли Археологічний музей увійшов у структуру Академії наук і набув рис не тільки унікального сховища старожитностей, але й одного з провідних науково-дослідних центрів археологічної науки.

В 1993 році на історичному факультеті ОДУ ім. І. І. Мечникова організована кафедра археології і етнології. В наш час вона виступає організаційним центром археологічних і етнологічних студій в університеті. Галузі наукового пошуку співро-

бітників зберігають надбання попередніх поколінь археологів й етнологів Одеського університету та закладають підвалини для розширення проблематики досліджень. Окрім традиційних установ в 90-ті роки, в Одесі існувало ще декілька новоутворених організацій, пов'язаних з вивченням археологічних пам'яток. Це: Одеська охоронна археологічна експедиція Управління культури Одеського виконкому, Одеський охоронний археологічний центр Обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії і культури. Всі ці структури в подальшому стали основою для створення Управління охорони об'єктів культурної спадщини Одеської облдержадміністрації, однією з найважливіших задач якого стала охорона і дослідження археологічних пам'яток на території Одеської області [4, с. 76].

Таким чином, археологічні дослідження Одеси пройшли складний і багатоетапний шлях, однак вони тривають й досі.

Сучасні вчені шукають, вивчають і «реанімують» стародавні пласти, на яких пізніше виросло місто Одеса. Археологія міста не тільки продовжує традиції, закладені ще в ХІХ ст., але й піднімає їх на новий, сучасний науковий рівень.

6. Гудкова А. В. Археологические памятники Одесской области (Справочник) / А. В. Гудкова, С. Б. Охотников, Л. В. Субботин, И. Т. Черняков. — Одесса, 1991. — 146 с.
7. Добролюбский А. Археология Одессы / Андрей Добролюбский. — Одеса–Київ : Видавець Олег Філюк, 2014. — 366 с.
8. Каришковський П. Й. Ольвійські монети, знайдені поблизу Одеси / П. Й. Каришковський // ПрОДУ, Серія історичних наук, археологічний збірник. — 1959. — Т. 149. — Вип. 7. — Ч. 1. — С. 136–140.
9. Охотников С. Б. Археология в Одессе / Сергей Борисович Охотников. — Одесса : СМІЛ, 2010. — 160 с.
10. Федорова Л. Д. Музей одеського товариства історії та старожитностей / Л. Д. Федорова // Енциклопедія історії України : у 10-ти тт. / Редкол.: В. А. Смолій (голова)

та ін. ; Інститут історії України НАН України. —
К. : Наук. Думка, 2010. — Т. 7 : «Мл–О». — С. 111

